

о. Ігор Цмоканич, викладач ДДС

Ідеології, що виникли у ХІХ ст. і стали тоталітарними у ХХ ст., та маніпуляції свідомістю ХХІ ст. зумовлені джерелами інформації, а саме (в певній хронологічній послідовності): книга, кінематограф, телебачення та інтернет. ХІХ століття було століттям книги, саме тоді виникли і почали поширюватись гіпотези і теорії, котрі щойно в наступному столітті стали новітньою релігією розуму – ідеологією. Але чому лише в наступному, а не тоді?

Серед багатьох факторів (рівень освіти, доступність книги, швидкість поширення інформації тощо) ключовим поясненням є те, як інформація діяла на читача через книгу. Коли люди читали (і читають!) книги, вони не просто черпали інформацію, вони її переживали, усвідомлювали, над нею роздумували. Зрештою, книга є не тільки джерелом інформації, книга вчить думати, аналізувати, абстрактно та критично мислити. Натомість коли людина тільки дивиться фільм або переглядає новини по телебаченню чи в інтернеті, вона не думає, вона просто перетворюється у споживача інформації, навіть фізично не встигаючи її осмислити та проаналізувати. Тобто здобута, накопичена, але критично не проаналізована інформація починає визначати погляди і переконання людини. ХХ століття стало століттям кінематографа і телебачення, і саме тому воно водночас стало століттям тоталітарних ідеологій, які ними послуговувались і далі з них користають, як і можливостями, що дає інтернет. В наш же час ЗМІ є не стільки засобами масової інформації, скільки масової і глобальної маніпуляції свідомістю.

Звичайно, і книги є різні, і мас-медіа не є абсолютним злом самі по собі, вони є тільки інструментом. Але все ж книга є чимось більшим, ніж просто джерело інформації (якщо тільки не йдеться про довідкову та наукову літературу). Книга – це, найперше, духовна пожива. Хтось сказав: ми є тим, що ми їмо; сучасні ж лікарі скажуть: наше здоров'я – це найперше те, що ми їмо. І якщо зараз люди стали уважнішими у виборі продуктів, то, на жаль, інформаційної дієти і гігієни ще не навчилися. А ми є тим, що читаємо, що слухаємо, що дивимось. Як сказав один мудрець: ті, хто не читають добрих книжок, не мають жодної переваги над тими, що взагалі нічого не читають.

Є різні книги: довідкова література, у якій ми шукаємо потрібні нам знання, є література, на яку ми просто витрачаємо свій час, є література, яка спонукує, вчить нас жити. А для чого потрібно читати Святе Письмо і як його треба читати? До певної міри, Святе Письмо можна читати для того, щоб здобути певну інформацію. Вона відображає історію древнього світу щонайменше впродовж 3,5 тис. років. Її можна читати також для відпочинку чи для особистого росту або як важливу складову культурної спадщини людства.

Проте Святе Письмо – це більше як белетристика і більше, ніж джерело інформації. Це особлива Книга, саме тому її треба читати дещо інакше, ніж ті, які ми зазвичай читаємо. Чим є Святе Письмо і для чого воно написано? Святе Письмо – це Книга, у якій до нас лунає Боже Слово, лунає і кличе до спілкування з Ним. Таким чином Святе Письмо написано не стільки для того, щоб ми дізналися про Бога, але щоб Його пізнали: «А вічне життя у тому, щоб вони спізнали Тебе, єдиного, істинного Бога, і Тобою посланого – Ісуса Христа» (Йо 17,3); «А цієї – списано, щоб увірували ви, що Ісус – Христос, Син Божий, а вірувавши, – щоб мали життя в Його ім'я» (Йо 20,31). Тож ця Книга є запрошенням до розмови з Богом, у якій ми пізнаємо Творця, у якій Він стає для нас Кимось. Але в цій розмові ми також пізнаємо і себе, ким ми є, до чого покликанні, задля чого живемо.

За словами святого Августина, «всі люди живуть, щоб бути щасливими, навіть якщо поступають так, щоб такими не бути». А що таке щастя, як поступати так, щоб стати і бути щасливими? Це в Писанні називається мудрістю – знати, що таке щастя і як його досягти. І мудрість тут – не абстрактне знання про все і вміння все пояснити, але найперше – мистецтво життя, вміння вчитись з нього і поступати правильно, розрізняючи добро та зло. Святе Письмо і є тією Божою Мудрістю, Його волею щодо нас. На жаль, кожна людина має здатність себе обманювати, сприймаючи бажане за дійсне, сама для себе встановлює, що є добро, а що зло, і так часто калічить свої життя та тих, хто біля неї. А Біблія відкриває нам Божу волю – батьківський завіт, яким Бог вказує на те, що добре, застерігає від того, що є зло. Отже ми читаємо Святе Письмо для того, щоб пізнати Бога та Його волю щодо нас.

Біблія народилася внаслідок співпраці між Богом та людиною у Дусі Святому, яку Церква називає богонатхненням Святого Письма, отож ця Книга є особливою, і про цю її головну особливість потрібно найперше пам'ятати при читанні. Той Дух, який надихав священних авторів, роз'яснює її тим, хто читає. Таким чином читання Біблії завжди має починатися з молитви із прикликанням Святого Духа, який і все роз'яснить. Це, водночас, означає, що читання Святого Письма також є і молитвою, бо є перебуванням в Божій присутності, і читаючи ці священні рядки, ми відкриваємось на дію Духа Святого.

Важливо пам'ятати також, що Святе Письмо – це боголюдська Книга, Боже Слово у слові людському. Бог у ньому промовляє до нас своє Вічне Слово через тих людей, які писали ці Книги, котрих ми називаємо агіографами або ж, буквально, –

священнописцями, які були дітьми свого часу, свого народу, своєї культури. Отож щоб почути Бога, треба зрозуміти ту людину, через яку Він промовляє. Ніколи не можна нехтувати людським виміром Писання.

Таким чином Святе Письмо – боголюдська Книга. Отож як її читати? Тут слід розділити особисте і спільнотне читання Святого Письма, або ділення почутим словом, яке, проте, неможливе без особистого пережиття – як можна ділитись тим, чого не маєш?

Щодо особистого, то воно завжди повинно починатись з молитви, а молитва – з тиші. Це щось подібне до Мойсея, якому Бог сказав: «Скинь взуття з твоїх ніг: місце-бо, що на ньому стоїш, – земля свята» (Вих 3,5). Ми також повинні утихомиритись, немовби зняти з себе взуття, тобто життєві клопоти, якими себе оточуємо, і приготуватися слухати. Потім йде власне молитва прикликання помочі Духа Святого у слуханні і розумінні, після чого – уважне читання. По прочитанні слід також помолитись і побути в тиші, щоб вітер клопотів не зніс це зерно, яке щойно впало в нашу душу. Можна під час тиші роздумати над тим, що сьогодні в прочитаному уривку до мене промовило, або що Бог говорить до мене в тих обставинах, яких перебуваю.

Не треба перейматись тим, що інколи Святе Письмо, здається, нічого не говорить, просто мовчить. Настане час, і все стане зрозумілим, тому варто побути в тиші, роздумати про те, що ми прочитали. Ввечері можна собі пригадати прочитане. Потім побачимо дивну річ: саме життя буде нам пояснювати Святе Письмо, а ми, у свою чергу, будемо краще розуміти життя у світлі Писання.

Такі молитовні читання вартує починати з читання Нового завіту, а саме з Євангелій, а потім слід почати читати послання. Зрештою, є літургійний річний цикл читань Апостола та Євангелій, який, до речі, міститься і при кінці видання Святого Письма в перекладі І. Хоменка, як також і в церковних календарях. Якщо особисте читання Писання слідує цьому поділу, то воно водночас набуває іншого виміру – церковного, воно стає читанням у Церкві і з Церквою. В кожному разі, ввечері, перед вечірньою молитвою, обов'язково слід пригадати собі та перечитати той біблійний уривок, який ми почули на Літургії. Або ж перед обідом в неділю, коли за столом збирається вся родина, перечитати в колі родини ті уривки, які перед тим читались на недільній Літургії. Так Боже Слово немовби прищеплюється до нашого життя (а ми – до церковного) і починає плодоносити миром, злагодою, взаєморозумінням; так сім'я стає домашньою церквою.

Корисно було б супроводжувати читання молитвою псалмами. Адже Псалтир – це не тільки біблійна книга, але азбука молитви, книга, яка просякнута символізмом Біблії, її образами, поняттями, темами. Коли ми молимося Псалтир, – ми немовби вивчаємо мову

Священного Писання.

Коли буде прочитаний Новий Завіт, тоді слід починати читати Старий не зважаючи на те, що спочатку він буде здаватись важким, незрозумілим. Але його треба пройти, і в певному моменті він сам себе буде пояснювати. Але найважливіше правило – це читати постійно, інакше Святе Письмо перетвориться на набір епізодів, прикладів чи притч. Потрібно, щоб читання Святого Письма було сталим, послідовним та настійливим, і так воно перетворить наше життя у мандрівку з Богом, в якій ми пізнаємо Його, а в Ньому краще пізнаємо й себе.

Так само дуже корисним буде читання Святого Письма разом з відомостями про нього. Можна сказати, що є дві крайнощі: перша крайність – читати Святе Письмо не поглиблюючи свої знання про нього; проте друга більш небезпечна – читати про Біблію не читаючи її. Уявіть собі екскурсію невідомим містом – красиво, вражає, проте завдяки словам доброго гіда все не тільки стає зрозумілим, але немов оживає, починає промовляти до нас (пор. розповідь Ді 8,27-40 про Филипа та ефіопського євнуха). Зараз існує багато книг, що, як добрий гід, впроваджують нас у біблійний світ. Українською мовою доступне двотомне видання Антоніо Джирланди «Ключ до Біблії», присвячене Старому і Новому Завіту відповідно. Особливо корисними є твори о. Олександра Меня, як перекладені («Син Людський», «Перші апостоли»), так і ті, що доступні російською («Ісагогіка», «Історія релігії»).

Було б корисним не тільки читати Писання, але і працювати з ним: конспектувати те, що прочитане, і те, що вразило. Скоріше за все, до тих записів будемо рідко повертатись, але записане краще закарбовується в пам'яті. Водночас при такій праці з Писанням ми починаємо сприймати його більш цілісно, бачити послідовність розповіді і пов'язання між різними уривками, речі, які не є на поверхні. Не є добрим звичаєм підкреслювати те, що сподобалось, або робити примітки прямо в тексті Писання, а краще завести собі для цього зошит.

Іншим і надзвичайно корисним та потрібним є читання Святого Письма у спільноті. Поширені близько двадцяти методів молитовного читання Біблії у спільноті, але всі методи мають спільні основні етапи, елементи. Такі спільноти зазвичай складаються з 8-10 чоловік, більша кількість непрактична з багатьох причин (збільшується необхідний час, губиться увага і дружня атмосфера тощо). Зустріч починається з молитви, яку і разом із наступним читанням провадить або підготований аніматор, або по черзі. Молитвою може бути і та, яку священник молиться перед читанням Святого Євангелія – «Засвіти в серцях наших...». На столі – запалена свічка на знак присутності Христа. Після молитви ведучий (аніматор) читає біблійний уривок, відтак настає момент тиші, коли кожен роздумує. Пізніше уривок знову ж таки можна повторити і почати по черзі ділитись тим, хто як зрозумів, кого який вислів у цьому уривку найбільше вразив, що промовило.

Проте тут є і певні небезпеки. Найперше, не треба і не можна себе заставляти щось говорити, немовби щось витискати з себе. Не треба соромитись просто помовчати та слухати інших. Зрештою, таке читання є діленням, яким ми збагачуємось.

Іншою крайністю таких груп молитовного читання є емоційне читання. Чим менше людина є церковною і чим менше знає Святе Письмо, чим менше вона занурена в нього, тим більше з'являється побожних фантазій та чуттєвого, поверхневого розуміння. Тому такі групи завжди потребують духовного проводу (або бодай уваги духівника) та підготовленого аніматора, яким, зокрема, може бути і катехит. Так само необхідна і певна біблійна катехиза на парохії, яку провадив би священник, подаючи потрібні знання для тих, хто хоче читати Писання.

Попри це групи молитовного читання є надзвичайно потрібними, бо ділячись ми збагачуємось і читаємо Біблію немов в багатьох перспективах, тож не раз буває так, що Бог промовляє до нас через досвід іншого. Саме так і твориться спільнота, бо ті, хто разом читають і моляться Писанням, не тільки стають дружнішими, але і знаходять своє місце в Церкві, а з прихожан (або, радше, захожан) та свого роду духовних «споживачів» стають здоровою клітиною і творцями спільноти. Але знову потрібно підкреслити: така група потребує доброго провідника, душпастиря і певної підготовки того, хто таке читання проводить.

Отож зробимо короткий підсумок. Святе Письмо – це Слово Життя, Книга, через яку ми пізнаємо Бога, а Він стає нашим Пастирем, котрий «... відживляє мою душу, веде мене по стежках правих імени ради свого. Навіть коли б ходив я долиною темряви, – я не боюся лиха, бо ти зо мною. Жезло твоє й палиця твоя – вони дають мені підтримку» (Пс 23,3-4). Це не Книга, яку можна просто перечитати, але Книга-подорож, яку слід читати кожного дня; читати, слухати, молитись Словом Божим, але в Церкві і з Церквою, а цьому допомогою будуть, зокрема, і святоотцівські коментарі. Було б корисним поглиблювати і свої знання про Біблію. Читай «Святе Письмо, яке вірою у Христа Ісуса може тобі дати мудрість на спасіння. Все Писання – надхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб Божий чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий» (2Тим 3,15-17).

Молитва перед читанням Святого Письма

Засвіти в серцях наших, чоловіколюбче Владико, нетлінне світло Твого богопізнання і відкрий мисленні очі наші, щоб ми розуміли Твої євангельські проповідування. Вложи в нас і страх блаженних Твоїх заповідей, щоб ми, перемигши всі тілесні похоті, провадили духовне життя, думаючи і діючи все, що угодне Тобі. Бо Ти єси просвічення душ і тілес наших, Христе Боже, і Тобі славу возсилаємо з безначальним Твоїм Отцем і пресвятим, і благим, і животворящим Твоїм Духом нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

о. Ігор ЦМОКАНИЧ, Як читати Святе Письмо? // СЛОВО №2 (74)